

Belediyeler Bankası

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli hedeflerinden biri, kurguladığı yeni yaşam tarzını kalıcı kılmak için bu hayat tarzına uygun modern kentler yaratmak olmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak Ankara kenti özelinde bizzat Mustafa Kemal Atatürk'ün takip ettiği planlama ve imar çalışmaları ile modern bir başkent elde edilmesi yönünde çalışmalar sürdürülmüştür. Ancak Ankara dışındaki diğer illerdeki belediyelerin geniş ölçekli imar ve altyapı hamlelerini yerine getirecek mali güçten yoksun olmaları bu tür hamlelerin yaygınlaşmasını engellemiştir.

Belediyeler Bankası

1930'lu yıllara kadar yerel altyapı yatırımlarının ek kaynaklarla finansman sorunu, özel ticari banka kredileri kullanılarak karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak Belediyeler, özel bankalardan kredi almak zorunda kaldıklarında, ağır faiz yükü ile karşı karşıya kalmışlardır. Ayrıca 1930'lu yıllarda Batı dünyasını etkisi altına alan 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sebebiyle özel sektör eliyle finansman olanakları iyice zorlaşmıştır.

Tüm bu koşullar içerisinde yerel altyapı yatırımlarının uzun vadeli ve düşük faizli kredi gerektirmesi, ticari bankalardan alınan kredilerin ise yüksek maliyetli oluşu, 1930'lu yıllarda kamu kaynaklarını harekete geçirecek bir banka kurulmasını zorunlu kılmıştır. Ankara deneyiminden heveslenen diğer kent belediyelerine yardım olarak önce harita, sonra plan daha sonra da altyapı uygulamalarını finanse edecek Belediyeler Bankası kurulmasına karar verilmiştir.

Bu doğrultuda belediyelerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin finansmanı noktasında görev alacak bir kurum olarak düşünülen Belediyeler Bankası'nın kuruluşu ile ilgili ilk idari düzenleme, 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nu ile gündeme gelmiştir. 1580 sayılı Kanun'un 131. Maddesi "Her sene belediye bütçesine mevzu varidatın safi miktarı hesap edilerek bu safi varidatın yüzde beşi işbu kanunun neşri tarihini takip eden mali sene iptidasından itibaren yirmi sene müddetle aynı bütçeye ihtiyat akçesi olarak vazolunan ve belediyelere mahsus bir banka teessüs edinceye kadar hükümetin idare edeceği bir bankaya aynı mali senenin nihayetinden evvel tediye edilecektir" hükmünü getirmiştir. Öte yandan, 19.03.1931 tarihli Belediye Muhasebe Usulü Nizamnamesi de Belediye Kanununun 131. maddesini güçlendirmiş ve ayrılacak ödeneğin belediye bütçesinde ayrı bir fasla kaydedilerek, İçişleri Bakanlığı tarafından gösterilecek bir bankaya tevdi ve muhafaza olunmasını hükme bağlamıştır. Belediye Kanunu'nun 1 Eylül 1931 tarihinde yürürlüğe girmesinden itibaren belediyeler, bu kanunun 131. maddesinde sözü geçen payları ayırmışlar; bir buçuk yıl içinde toplam 1,5 milyon lira biriktirmişlerdir. Biriken miktarın bir an önce devreye sokulması uygun görülerek, 1580 sayılı Kanunda öngörülen nominal sermayenin oluşması beklenmeden, 11 Haziran 1933 tarih ve 2301 sayılı kanunla Belediyeler Bankası kurulmuştur.

Kurucu Kanununun 3. Maddesinde Belediyeler Bankası'nın kuruluş amacı "Belediyelere, şehirlerin tanzim ve tesisi işlerinde yapacakları esaslı amme hizmetleri için muhtaç olacakları parayı ikraz etmek; kısa veya uzun vadeli avans ve cari hesaplar açmak veya bunlara tasavvut veya kefalet etmek ve nizamnamei esas ile müsaade edilecek banka işlerini yapmaktır" şeklinde ifade edilmiştir. Bu çerçevede Cumhuriyet'in temel kurumlarından biri olarak kurulan Belediyeler Bankası kuruluşundan itibaren kentlerde kentsel altyapının geliştirilmesi ve Cumhuriyet'in arzuladığı modern yaşam tarzına uygun kentlerinin kurulması sürecinde hizmette bulunan öncü bir kurum olmuştur.

Belediyeler Bankası'nın modern kentlerin kurulmasındaki mali alanda yürüttüğü öncü rolüne ilave olarak bu kuruma ait binanın bizatihi kendisi de öncü ve özgün bir yapı olarak mimarlık tarihimizdeki yerini almıştır. 1935 tarihinde düzenlenen ve jürisinde Mustafa Kemal Atatürk vefat edene kadar ülkemizde birçok çalışmalar yapmış olan ve Atatürk'ün mimarı olarak anılan ünlü mimar Ernst Egli'nin de olduğu bu yarışmayı Mimar Seyfi Arkan kazanmıştır. Seyfi Arkan Atatürk ile münasebeti olan ve ünlü mimarlar tarafından yazışmalarda tıpkı Egli gibi Atatürk'ün mimarı olarak tanıtılan bir isimdir. Arkan söz konusu yarışmaya aynı yıl doğan kızına bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından konulan Sur ismini rumuz olarak kullandığı proje ile katılmıştır. [N1] [GS2]

Tasarımından, çevresiyle kurduğu ilişkiye kadar özgün bir yaklaşımla ele [N3] [GS4] alınan Belediyeler Bankası binası, Arkan'ın kendi ifadesiyle içinde ve dışında "yeni" ve "yerli" malzemelerin kullanıldığı, cephe tasarımında ise Ankara'da o güne kadar görülmemiş bir biçime sahip yapı olarak mimarlık tarihimizdeki yerini almıştır. Ancak daha sonrasında bu bina yıkılmış ve mimarlık tarihimizin en önemli eserlerinden biri kent hafızasından silinmiştir.

Birçok belediyeye imar ve altyapı hizmeti sunan ve sunduğu bu hizmetlerle ülkemiz planlama geleneğinde köklü bir yere sahip olan İller Bankası, 26.01.2011 tarihinde kabul edilen 6107 sayılı kanunla İller Bankası Anonim Şirketi'ne dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm neticesinde kurumun kamusal kimliği zayıflamış, teknik hizmetlerden büyük oranda el çeken kurum ağırlıklı olarak mali gücüyle finansman sağlayan ve arazi üzerinde plan değişiklikleri ile gelir elde etmeyi amaçlayan bir şirket haline gelmiştir.

Gencay SERTER

KAYNAKÇA

ARKAN, S., "Belediyeler Bankası Proje Müsabakası Sur Rumuzlu Proje İzah Notu", **Arkitekt**, 10, 1935, s.287-295.

Belediye Kanunu (1930, 14, Nisan), Resmî Gazete (Sayı: 1471). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf>

CENGİZKAN, N. M., İNAN, A. Derin, AKAY, Z., "Seyfi Arkan ve Proje Kataloğu", **Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan** içinde, Der. A. Cengizkan, D. İnan, N. M. Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara 2012, s.346-586.

ÇINAR, T., **Dünya'da ve Türkiye'de Başkentlik Sorunu**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

ÇOKER, Z., **İller Bankası ve Mahalli İdareler**, İller Bankası Yayınları, Ankara 1986.

GÜREL, Y., "Seyfi Arkan: Bir Erken Modernist", **Modernist Açılımda Bir Öncü: Seyfi Arkan** içinde, Der. A. Cengizkan, D. İnan, N. M. Cengizkan, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara 2012, s.346-586.

GÜREL, Y., **Türk Modernleşmesi ve Mimar Seyfi Arkan Özelinde 1930-40 Yılları Türkiye Mimarlığı**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2005.

İller Bankası Reorganizasyon Araştırma Raporu, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/belediyeler-bankasi/?pdf=3755> adresinden erişilmiştir